

ECOUL RĂSCOALEI LUI HOREA ÎN COLECȚIA DE DOCUMENTE HALLER

Marea răscoală țărănească din 1784, pornită din înălțimile Apusenilor, a cuprins într-un scurt timp o bună parte din pământul Transilvaniei. Țăranii munteni porniți împotriva unei nedrepte orînduirii sociale s-au întilnit și înfrățit cu cei de o seamă, așezați la poalele munților, aproape de crestele dealurilor sau de-a lungul văilor. Drumul lor era aievea revărsării unui riu unit în calea sa cu alte râuri, mai mari sau mai mici, într-o vreme cînd albia acestora devenise, la capătul unei aspre ierni, neîncăpătoare.

Sfîrșitul veacului al XVIII-lea — veac de început al noii epoci istorice — avea să însemne, pentru țăranul transilvănean, o întreită asupra, într-o îndoită formă. Vechea trinitate medie-vală — statul, feudalul și iezuitul — găsesc acum, alături de vechile forme de exploatare, altele noi, caracteristice noii orînduirii. Folosirea lor era de mult pregătită la șes și nu mai era oprită, prin transformarea Munților Apuseni într-un domeniu al statului, nici în această regiune.

Sărăcia și dependența economică, cărora li se alătură și asupra națională, au transformat satele de la munte și șes în puternice focare de răscoale. Ceea ce s-a petrecut în lunile de toamnă și iarnă ale anului 1784, într-un cadru geografic mai larg, a fost precedat de o seamă de mișcări sociale locale, cu un neîndoielnic caracter social, antifeudal și unul național.

Transilvania era de multă vreme un vulcan cu vădite semne de erupție. Marea revărsare a iobăgimii din Transilvania din anul 1784 a fost simțită cu mulți ani înainte. Scrisori sau rapoarte confidențiale adresate comiților sau ale acestora trimise guvernului trădau serioase temeri legate de „mișcările valaha” în pregătire sau în plină desfășurare încă înainte de anul mării răscoale. Toate acestea nu erau altceva decît un prolog a ceea ce avea să se desfășoare cu mare vigoare în 1784.

Intensitatea răscoalei țărănești din acest an a fost totuși neașteptat și nebănuit de mare pentru nobilime. În vremea desfășurării răscoalei, ca și în anii imediat următori, evenimentul e descris cu mare groază și cu perspectiva reizbucnirii într-un viitor foarte apropiat.

Cîteva scrisori din anii 1784—1786, inedite, pe care le vom prezenta succint în continuare și reproduse în anexe, păstrate în depozitele Arhivelor Statului din Blaj, întăresc afirmațiile noastre.

Scrisorile provin din fondul Haller¹, ramura acestei familii așezată la Cluj, Cetatea de Baltă și Hegyfalu (R. P. Ungară). Autorii sînt membrii familiei sau oamenii lor de încredere. Parte din ei au îndeplinit și importante funcții de stat. Gabriel Haller de exemplu a fost ofițer², vice-comite³ și comite de Tîrnava⁴, președinte al Tablei regale⁵, consilier gubernial⁶ și consilier

¹ Cf. S. Goldenberg, *Hallerii, un capitol din istoria comerțului și a capitalului comercial din Transilvania în sec. XVI*, în *Studii*, 1958, XI, nr. 5, p. 89—115; — Conscriptia urbarială a posesiunilor familiei Haller, 1795. Arhivele Statului Brașov, Colecția achiziției, II, 61.

² Arh. Stat. Blaj, fond. Colecția Haller, nr. 100/1769, mapa IV, nr. 139/1773 mapa IV, nr. 160/1779, mapa VI.

³ Este numit în anul 1788. *Ibidem*, nr. 139/1788, mapa VI.

⁴ Amintit prima dată la 15 septembrie 1801. *Ibidem*, nr. 38/1801, mapa VI.

⁵ Numit în anul 1805. *Ibidem*, nr. 223/1810.

⁶ Este ales în anul 1791, fără însă să exercite funcția. *Ibidem*.

secret al împăratului⁷. Scrisorile mai sînt semnate de contele Iosif Haller, de Anna Haller⁸ și Franz Hinzinger⁹.

Autorii scrisorilor își comunică informații în legătură cu desfășurarea răscoalei. Vorbesc de acțiunile îndrăznețe ale țaranilor, despre devastările proprietăților nobiliare și teama de care au fost cuprinși stăpînii de moșii în vremea răscoalei, despre atitudinea împăratului și rolul armatei imperiale în stăvilirea răscoalei țărănești, apărarea proprietăților și a marilor feudali, despre acțiunea de autoapărare a nobilimii. Discută și despre problema influenței răscoalei în Ungaria și posibilitatea izbucnirii unor noi acțiuni țărănești în Transilvania în primăvara anului 1785 și chiar în iarna anului următor.

Documentele nu se impun în mod deosebit, inedit, prin problemele semnalate, prezintă totuși — credem — importanță ca izvor de cunoaștere a unei stări locale ce se încadrează — atît în ce privește acțiunile țărănești cît și gîndirea și atitudinea nobilimii — în situația generală a Transilvaniei din acea vreme. Dovedesc în același timp că acest eveniment a fost urmărit de către nobilime cînd încă se desfășura în locuri mai îndepărtate.

O primă scrisoare¹⁰ a contelui Iosif Haller, trimisă de la Cluj, începe chiar cu o descriere a răscoalei în comitatele vecine. Este redactată în nota și stilul obișnuit al oamenilor din clasa contelui Iosif Haller. „Nimic altceva decît distrugerea. Cea mai mare parte a comitatelor Hunedoara, Zarand și Alba au fost distruse. Toate conacele sînt nu numai devastate, ci și pustiite”¹¹. Amintește apoi ceea ce s-a petrecut în comitatul său. „Aceeași soartă a avut și o parte a acestui comitat. Pana mea este prea slabă de a face o descriere aproximativă a tuturor acestor necazuri ce a prilejuit această nemaiauzită nenorocire”¹².

Autorul scrisorii, deși cunoaște bine mersul răscoalei, și formele de manifestare, printr-o voită naivitate se face a nu înțelege cauza acestei mișcări. „Cauzele unei astfel de furioase răzvrătiri — scrie Iosif Haller — nouă care trăim departe de treburile țării, ne sînt necunoscute”¹³.

În interesul clasei sale era explicabil să nu recunoască cauzele frămîntării sociale, izvorul lor — o acumulare de nedreptăți social-economice îmbinate cu o asuprire națională — să nu creadă în firescul acestor manifestări. La o nepărtinitoare judecată nu i se poate da crezare contelui. Pentru a înțelege de ce s-au răscolat iobagii nu trebuia să fie aproape de treburile statului, ci aproape de cei ce s-au răscolat. Și contele Iosif Haller, nobilimea din Transilvania în general, se găsea în vecinătatea iobagilor. Nemijlocit ar fi trebuit să le cunoască viața, căci tot nemijlocit contribuise la clădirea sa, în forma cunoscută, să le știe necazurile, să le înțeleagă vrerile. Dacă nu s-a întimplat așa este pentru că o asemenea recunoaștere ar fi fost împotriva intereselor lor și economice și naționale.

Nobilimea a cunoscut și recunoscut, în același timp, formele de împotrivire în fața răscolurilor prin organizarea propriei clase, ajutată de armata imperială. Despre amîndouă vorbește și contele Iosif Haller. „De cruzimea atitor nenumărați furioși [nobilii] au trebuit să-și salveze propria viață... Puținul ajutor al armatei a fost insuficient să ne apere. Ne-am văzut siliți de a lua armele și să ne apărăm pe noi și familia noastră”¹⁴. Exprima totuși nădejdele inspirate de împărat. „Acum însă prea milostivul nostru împărat, prin dispozițiile lui împărătești, a organizat apărarea noastră... a încurajat speranța noastră deja pierdută”¹⁵.

După numai cîteva zile, la 31 decembrie 1784, văduva Anna Haller, căreia i se adusesse prima scrisoare, cere noi relații unei alte rudeni a sa, Gabriel Haller. Dorea știri despre tulburările din țară, dacă există și „dacă țaranii noștri [cei din comitatul Cetății de Baltă] nu sînt neliniștiți”¹⁶.

⁷ Numit în anul 1810. Idem, nr. 233/1810, mapa VII.

⁸ Născută Grassalkovics. *Die Familie der Herren und Grafen Haller von Hallerstein in Siebenbürgen*, in AVSL, 1858, p. 163—207.

⁹ Administratorul moșiei văduvei Haller de la Hegyfalu (R.P. Ungară), Arh. Stat. Blaj, Colecția Haller, nr. 62/1785, mapa VI.

¹⁰ Idem, nr. 1/1784, anexa 1.

¹¹ Ibidem.

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Idem, nr. 11/1875, anexa 2.

Neliniștită și Anna Haller, la 8 ianuarie 1785 adresează din Hegyfalu o nouă scrisoare tot lui Gabriel Haller, reproșându-i că nu a răspuns scrisorii sale și îl anunță că a primit din diferite locuri „cele mai groaznice știri în legătură cu cruzimile cauzate de către valahii păgîni”¹⁷. Nu amintește nimic — fără îndoială nu fiindcă n-ar fi avut ce să spună — despre cruzimile nobililor săvîrșite împotriva „valahilor păgîni” în vremea răscoalei, înainte și după răscoală. Cumpăna ar fi atîrnat greu de partea nobililor.

Vorbește în aceeași scrisoare de stări neliniștitoare și în Ungaria unde „ în unele locuri supușii au devenit șovăitori, refuză să presteze munca și să dea zeciuiala”¹⁸.

O preocupare constantă pentru nobilime în toate acțiunile întreprinse a fost și viitorul imediat. Deși răscoala era înfrîntă pretutindeni, se vorbea despre posibilitatea reizbucnirii acesteia chiar în primăvara anului 1785. De acest lucru se temea și Gabriel Haller. El scria la 30 ianuarie 1785 contesei Anna Haller că „tulburările din țara noastră au fost frîmate, dar nu complet încetate. Comisia imperială de cinci săptămîni este ocupată cu ea. Ne promite liniște pentru viitor. Cerul să îndeplinească această promisiune, dar multe împrejurări fac să ne temem de contrariul”¹⁹.

La 8 ianuarie 1785 contesa Anna Haller își exprima și ea teama pentru evenimentele ce ar fi putut urma și la Hegyfalu în primăvara aceluiași an²⁰, iar cîteva zile mai tîrziu, prin intermediul lui Franz Hinzinger, administratorul moșiei sale din Hegyfalu, făcea cunoscută hotărîrea de a vinde „boii bătrîni cari nu sînt necesari în gospodărie, toate vitele de lapte, cerealele existente [la moșia sa din Cetatea de Baltă]... întrucît și în această parte a țării se vorbește cu insistență despre timpuri grele ce putem aștepta și despre tulburări ca cele existente în Ardeal ce s-ar ivi la noi în primăvară”²¹.

În februarie 1785 tot contesa Anna Haller cerea încă știri „mai dese în legătură cu tulburările din țară”²². Teamă izbucnirii unor noi revolte este prezentă și la sfîrșitul anului 1786. La 17 decembrie Gabriel Haller scria de la Tîrgu Mureș că „tulburările valahice n-au izbucnit, dar se crede că acestea vor izbucni”²³.

Stăpînii întinselor pămînturi în vremea lui Horea au trăit zile de mare tensiune. O mărturisesc singuri în toate împrejurările așa cum au făcut-o și în corespondența prezentată. Această întia pagină din istoria modernă a Transilvaniei, de luptă fără precedent prin dimensiuni și program²⁴, a dovedit nobililor că nu mai sînt de neînving, că cei asupriți au conștiința nedreptății ce li se face, voința și dîrzenia în luptă.

Ceea ce i-a înspăimîntat îndeosebi pe nobili a fost perspectiva reizbucnirii acestei lupte în forme și mai violente. Puterea unică a claselor dominante a oprit lupta iobagilor, dar n-a înfrînt voința lor de luptă. De fapt, a legat numai brațul pentru o vreme. Devenise însă limpede, chiar și pentru cei ce au reușit să facă acest lucru, că este un act vremelnic. Răscoala iobagilor din 1784, deși înfrîntă, avea să deschidă în Transilvania calea innoirilor, cu limite și prin lupte continue purtate de cei asupriți

M. ȘTIRBAN și ȘT. SUCIU

¹⁷ Idem, nr. 40/1785, anexa 3.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Idem, nr. 86/1785, anexa 6.

²⁰ Idem, nr. 40/1786, anexa 3.

²¹ Idem, nr. 50/1785, anexa 5.

²² Idem, nr. 42/1785, anexa 7.

²³ Idem, nr. 116/1786, anexa 8.

²⁴ M. Constantinescu, C. Daicoviciu, Șt. Pascu, *Istoria României, Compendiu*, București, 1969, p. 266.

Anexa 1 — Arh. Stat. Blaj, Colecția Haller, nr. 1/1784.

Anexa 2 — idem nr. 11/1784.

Anexa 3 — idem nr. 40/1785.

Anexa 4 — idem nr. 53/1785.

Anexa 5 — idem nr. 50/1785.

Anexa 6 — idem nr. 86/1785.

Anexa 7 — idem nr. 42/1785.

Anexa 8 — idem nr. 116/1786.

ANEXE

1:

Scrisoarea lui Iosif Haller din Cluj adresată contesei Anna Haller din Hegyfalu (R. P. Ungară), în care descrie mersul răscoalei în comitatele Hunedoara, Zarand și Alba, participarea țăranilor din comitatul Clujului la răscoală, atitudinea nobililor față de răsculați.

Den 19-ten X-bris an die Gräfin

...

Nun soll ich zum Beschluss die Unruhen dieses Landes schildern. Welch trauriges Bild! Nichts als Elend und Verwüstung. Der grösste Theil des Hunyader, Zarander und Weisenburger Comitats ist in eine allgemeine Zerstörung verwandelt, alle herrschaftlichen Häuser nicht nur ausgeblündert [sic], sondern verwüestet, die Dächer abgerissen, die Maueren [sic] abgebrochen. Ein solches Schicksal erfuhr auch ein Theil dieses Comitats benamtlich [?] die Toroczkaischen in den Thoroczkaischen Gütern wo sie mit entblösten Häubteren [sic] und Fussen vor der Grausamkeit deren unzähligen wüttenden Räubern flichten [sic] musten um ihr einziges Leben mit dem Verlust aller ihre Habseeligkeiten zu retten. Die Ursachen so eine [sic] wüthenden Aufruhr veranlasset, sind uns, die wir von den Gescheften des Landes entfernt Leeben unbekant. Wir wahren alle verloren, die wenige Hilfe des Militaires wahre unvermögend uns zu schützen. Wir sahen uns genöthiget, die Waffen zu ergreifen und uns und unsere Angehörige zu vertheidigen und zu beschützen. Nun aber hat unser gnädigster Monarche durch seine Väterliche Anordnung unsere Beschützung veranlasset, die Untersuchung der Quäle [sic] dieses Unheils anbefohlen und dadurch das Übel schon vermindert und unsere verschwundene Hoffnung ermuntert dass wir die vorige Ruhe wieder geniessen werden. Meine Feder ist all zu schwach f[ür] eine hinlängliche Schilderung von all jenen Drangsalen zu machen welche dieses unerhörte Unglück veranlasset hat. Der Himmel hat uns zwar beschützt, allein ein empfindsames Hertz leidet genug bey dem Anblick so vieler unschuldig Unglücklichen.

Ein Vorhang über dies traurige Bild...

... Haller Josef ötsémnek, 19-a X-b. 784

2:

Scrisoarea contesei Anna Haller din Hegyfalu (R. P. Ungară) trimisă contelui Gabriel Haller din Cluj, prin care cere știri în legătură cu răscoala lui Horea.

Monsieur le Comte Gabriel de Haller Chambellan de Sa M(ajesté) Imp(ériale) Royale et Apostol(ique) a Clausenburg par Vienne, Bude, Debreczin,

Hegyfalu, den 31-ten 10-ber 1784.

Lieber Neveu

...

Berichten Sie mich [sic] auch, ich bitte Sie recht schön, von denen Landes Unruhen, ob sich solche geben und ob auch die unserigen Bauern nicht unruhig sind.

Ihre Andworth sehnlichst erwartend gebleibe Derowahre Freudin Dienerin Gr. Haller.

3:

Scrisoarea contesei Anna Haller din Hegyfalu (R.P. Ungară) adresată contelui Gabriel Haller, prin care îl anunță că a primit știri neliniștitoare în legătură cu răscoala țăranilor din 1784. Vorbește despre stări similare și în Ungaria.

Liebster Neveu

Ich kan nicht begreifen, warum ich von Ihnen keine Andworth bekomme, da ich doch aus Dero Frau Schwester Schreiben ersehe, dass ihnen mein Brief schon zu Handen [sic] gekommen, ach liebster Vetter, schreiben Sie mir doch bald [sic]. Ich habe von verschiedenen Orthen die erschröcklichsten Nachrichten bekommen, des Schadens und der Grausamkeit so die gottlosen Wallachen in *7bürgen* ausgeübet. Uns drohet auch Gefahr denn auch in Hungarn sind die Unterthanen schon an manchen Orthen stüzig, wollen keine Roboth und keine Steuer und Gabe prestiren. Der Salins ist von dem Hore entwicht [?] und streifet mit einigen seiner Banda jezt in Hungarn herum. Eben gestern came ein Currens von Eisenburger Comitats seinet wegen auff dessen Kopf 100 Ducatten gesetzt sind, und eine Menge andere sind auch in Currens. Eben gestern erfahre von ein Comitats Officiante das hier in Eisenburger Comitats 16 Rauber herum streiffen die man suchet, sie aber bisher noch nicht bekommen. Ich bitte Ihnen liebster Vetter haben Sie doch die Güte und Freundschaft vor uns und trachten Sie bald zur Berichtigung dessen um was ich Ihnen gebetten. Eudlich hat mein Sohn doch überlegt, das seine Reise dermalen ohnnöthig und auch gefährlich ist, ich mus ihn bey mir haben und erwarte ihm [sic] dieses Monath sicher zu mir. Ich brauche Trost und Hülfe, denn Gott weis, ob man in Fruh Jahre nicht auch von hier sich wirt flüchten müssen ...

Hegyfalu, den 8-ten Jenner 1785

Dero wahre Freundin und Dienerin verwittwete

Gräfin Hallerin

4.

Scrisoarea contesei Anna Haller din Hegyfalu (R. P. Ungară) trimisă contelui Gabriel Haller din Cluj, prin care cere ca actele, argintăria și hainele ce le posedă să fie trimise în Ungaria, de teama izbucnirii unei noi revolte în Transilvania.

Lieber Vetter,

Dero werthes Andworth Schreiben erhielte erst gestern. Ich danke Ihnen also hiemith von ganzen Herzen vor die Güte und Freundschaft so Sie so wohl mir als meinen Kindern hiemit anthun, das [sic] Sie die Verwaltung des Güthes über sich nehmen. Ja liebster Vetter wir sind jezt freyllich alle verwaist, allein Gott ist ja unser sammentlicher Vatter. Das selie ich aus diesen auch, wie er vor uns sorget, dass er mir den Gedanken eingab, Ihnen wegen Verwaltung der Gütter zu ersuchen. Bitte Ihnen auch hiemit neuerdings, die Sorge der Verwaltung in so lang als es Ihnen nur möglich zu führen. Dieweillen es aber heisset und allen Ansehen nach auch würklich zu befürchten ist, das in Früh Jahre der Fewer villeicht wieder auf lodern möchte, so habe vor nöthig befunden sie uns hier nöthige Schriften, Silber und Kleyder bis hieher führen zu lassen. Bitte Ihnen also, alles was Famille Schriften sind, in Trügen eingepakt mit Ihren und meinem Pettschaft versigelter [sic] an ein sicheres Orth im Schloss, wann Sie noch da sind, depositiren, was aber Correpondenzn, Beambtn und Agentn Rechnungen, und Notatte von verschiedenen Geldempfang und gemachten Zahlungen des Seel[igen] Grafen betrifft, an Interessn Capitalien oder was immer es seys, auch alle Quittungen, Cartha Bian[c]a oder was dergleiches ist, nebst der Chatouille des seel[igen] Grafen, wie auch die besten Kleyder, verstehet sich was Gold Portir von Sommer Seiden Zeug oder von Sammet ist, nebst Tisch Zeug, Geld und Wäsche in Drügen eingepackter mit Ihnen, und meinem Pettschaft versigelter heraus zu schicken ...

Hegyfalu, den 18-ten Jenner 1785

Dero wahre Freundin und Dienerin

Gr[äfin] Hallerin

5.

Scrisoarea lui Franz Hinzinger din Hegyfalu (R. P. Ungară) adresată contelui Gabriel Haller din Cluj, prin care cere ca animalele și cerealele ce le posedă contesa-văduvă Haller în Transilvania să fie vindute, deoarece și în Ungaria se aşteaptă tulburări.

Hegyfalva, den 4 Jenner 1785.

Hoch gebohrner Graff!

Insonders Hoch geehrtest gnädiger Herr,

Da Ihre Excellens wegen nothwendigen Geschäften an Euer Hoch Gebohren zu schreiben nicht so viel Zeit hat, so habe die Ehre Euer Hoch Gebohrnen auf Befehl Euer Excellens, unfolgendeszu bitten.

Euer (sic) Excellens schmeichlen sich der Hoffnung, das der Herr Graff aus Freunschaft (sic) : ob gleich Hoch dieselben noch keine Rückandtworth auf das Ansuchungs Schreiben wegen Übernahmen und Verwaltung der Gütter erhalten :/ solche übernommen haben werden, da nun Euer (sic) Excellens gantz sicher in dieser Hoffnung leben, so ergethet Hochderoselben Aner-suchen dahin, dass, da man hier zu Lande ebenfals von zu erwartenden üblen Zeiten und etwa sich ereignenden Unruhen starck zu reden anfanget, welches Feyer auch unser Sieben-bürgen auf Frühjahr ergreifen könnte, so glaubten Euer (sic) Excellens vor gutt zu erachten, das der Herr Graf, die etwa in der Würtschaft nicht benöthigten alten Ochsen, alle Milch Küh, da die Beamten ohne dem ins Deputat versetzt werden missen, dann einigen nicht nöthige Weine oder Kuchl Vorrath, die fohrhandene Frucht (sic) bis auf das benöthigte Deputat als auch Hey, es mag schon gelten was es will, verkaufen möchten. Sollte sich noch ohnegedroschene Frucht befinden, so möchte der Herr Graf die Gütte haben, solche also gleich [sic] dreschen zu lassen und verkaufen. Mit Ehesten werde ich kommen Euer Hochgebohrrnen auf Befehl Euer Excellens aufzuwarten [sic], bitte aber unterthänigst meine Dahinkunft geheim zu halten.

Der ich die Ehre habe nebst gehorsamsten Respect an die gnädige Gräfin, mich zu ferneren Gnaden unterthänigst zu recomandiren und geharre in allem Respect

Euer Hochgebohrrnen
gantz gehorsamster Diener

Franz Hintzinger

6.

Gabriel Haller din Cluj scrie contesei Anna Haller din Hegyfalva (R. P. Ungară) despre infrîngerea răscoalei țărănești din 1784 și totodată își exprimă teama pentru urmările unor noi tulburări ce se crede că vor izbucni.

An S[eine] [sic] Excellenz, verwittibte Gräfin von Haller a Hegyfalva
Hoch gebohrene Gräffin, gnädigste Tante!

...

Unsere Landes Unruhen sind zwar gehemmt, aber nicht ganz gestillet, die Königl[iche] Comission ist mit selben seit fünf Wochen beschäftigt, verheist uns eine zukünftige Ruhe. Der Himmel erfülle diese Verheissungen, aber viele Umstände lassen uns das Gegentheil befürchten.

...

Clausenburg den 30-ten Jänner 785

Euer Gnaden unterthänigster Diener und Neveu

G. Haller

7.

Scrisoarea contesei Anna Haller din Hegyfalva (R. P. Ungară) prin care cere lui Gabriel Haller din Cluj mai multe știri în legătură cu tulburările din Transilvania.

Hegyfalva den 14-ten Febr[uar] 1785

Hoch Gebohrrner Graff, liebster Neveu

Dero vom 30ten verfllossenenen Monaths dattirtes erhalte erst mit letzter Post. Danke gehorsamst vor die Berichte so Sie mir in selben geben, und bitte mir verners [sic] Ihre Berichte sowohl in Betreff St. Pauls, als auch der Landes Ruhe und Unruhen wegen öfters zu schicken. . .

Dero wahre Freundin Gr[äfin] Haller

8.

Scrisoarea lui Gabriel Haller trimisă de la Tirgu Mureș contesei Anna Haller din Hegyfalu (R. P. Ungară), prin care o anunță despre posibilitatea izbucnirii de noi tulburări.

An die verwittibte Gräfin Haller geb. Grasalkovich in Hegyfalu

. M[aros] Vasarhely den 17-ten X-ber[is] 1786

Hochgebohrene Gräfin,
Gnädigste Tante!

Die Nachrichten von dem Stande unseres Landes sind nicht ungegründet, denu die Pest regieret noch in der Gegend von Kronstadt, jedoch mit der Hoffnung, dass selbe sich nicht weiter erstrecken wird. Der Viechfall ist in unserer Gegend jedoch nicht stark. Die Hungersnoth lässt sich verspühren in den Gränzen, doch suchet man selbem vorzubeugen. Die Unruhen der Valachen sind zwar nicht ausgebrochen, man will aber glauben, dass selbe ausbrechen werden ...

Meiner Gräfin ...

G[abriel] Haller m.mp.

L'ÉCHO DE LA RÉVOLTE DE HOREA DANS LA COLLECTION DE DOCUMENTS
HALLER

(Résumé)

Les auteurs présentent quelques lettres privées inédites provenant du fond Haller, des années 1784—1786, conservées dans les Archives d'État de Blaj. Elles communiquaient des informations regardant la révolte paysanne dirigée par Horea, Cloșca et Crișan (déroulement, attitudes, écho) et la perspective de nouveaux soulèvements paysans dans les années 1785—1786.